

8. Мартусенко І.В. Концепція сталого розвитку суспільства як невід'ємна складова екологічної освіти / І.В. Мартусенко // Нові технології навчання. – 2007. – № 48. – С. 339–343.
9. Орлова О.О. Екологічний фактор формоутворення в дизайні : автореф. дис. ... канд. мистецтвознавства : 05.01.03 / О.О. Орлова ; Харківська держ. Академія дизайну і мистецтв. – Х., 2003. – 20 с.
10. Проблемы методологии системного исследования / [ред. кол. И.В. Блауберг и др.]. – М. : Мысль, 1979. – 454 с.
11. Ришова І.С. Соціальна природа дизайну : автореф. дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / І.С. Ришова ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1998. – 22 с.
12. Сохор А.Н. Об анализе внутренних связей учебного материала / А.Н. Сохор. – М. : Просвещение, 1965. – 217 с.
13. Туниця Ю. Екологічна Конституція Землі. Ідея. Концепція. Проблеми / Ю. Туниця. – Л. : Вид-ий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2002. – 298 с.
14. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
15. Юдин Э.Г. Системный подход и принцип деятельности: методологические проблемы современной науки / Э.Г. Юдин. – М. : Наука, 1978. – 391 с.
16. Великий тлумачний словник сучасної української мови. – К. : Ірпінь : Перун, 2001. – 1440 с.
17. Словник іншомовних слів // [за ред. О.С. Мельничука]. – К. : УРЕ, 1985. – 966 с.
18. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / [уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало]. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
19. Божко Н.В. Здійснення навчального процесу на основі компетентнісного підходу / Н.В. Божко. – Х. : НМЦ ПТО, 2009. – 28 с.

РЕВЕНКО І.В.

СУТЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ГУМАНІТАРНОГО ПРОФІЛЮ ДО ХУДОЖНЬО-ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПІДЛІТКІВ

Інтенсивний розвиток системи вищої освіти в Україні вимагає розробки нових концептуальних підходів до професійної підготовки майбутніх учителів, здійснення пошуку шляхів її вдосконалення. Одним із рішень проблеми підготовки висококультурних учителів, здатних залучати молоде покоління до найкращих здобутків вітчизняної та світової художньої культури є художньо-естетична підготовка майбутніх педагогів. Але як показує аналіз педагогічної практики, сучасна система професійно-педагогічної підготовки студентів гуманітарних факультетів орієнтована переважно на оволодіння професійними знаннями, вміннями і навичками з профільних дисциплін, залишаючи поза увагою художньо-естетичну підготовку майбутніх учителів, яка є суттєво важливою складовою їх професійної підготовки та необхідна для діяльності педагога, особливо творчої. У зв'язку з цим актуалізується питання визначення суті означеної підготовки студентів у навчально-виховному процесі вищого педагогічного навчального закладу.

Важливим внеском у розробку методологічних та теоретичних засад професійної підготовки майбутніх учителів є наукові здобутки О. Абдулліної, І. Богданової, В. Гриньової, О. Дубасенюк, К. Дурай-Новакової, С. Сисоєвої, В. Сластьоніна та ін. Значна кількість праць присвячена проблемі підготовки майбутніх учителів до виховної діяльності (А. Бойко, В. Бондар, О. Дубасенюк, І. Зязюн, Т. Люріна, О. Мороз, В. Сластьонін, Л. Спірін, Г. Тарасенко, Г. Троцько та ін.). Велику увагу вчені приділяють

розробці теоретичних основ підготовки вчителів до естетичного виховання (С. Анічкін, Л. Волинець, Ю. Кашкаров, Г. Корольова, М. Лещенко, Л. Масол, С. Мельничук, Г. Петрова, Г. Тарасенко, З. Третьякова, О. Шевнюк, О. Щолокова).

Як показує аналіз наукових праць, більшість науковців розглядають естетичну підготовку майбутніх учителів засобами мистецтва як єдність художньо-естетичної освіти та виховання, які спрямовані на озброєння студентів знаннями в галузі естетики та мистецтва, формування художньо-естетичних умінь і розвиток естетичних якостей особистості. Але питання суті художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю залишається маловивченим.

Мета статті – розкрити сутність підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків, що є одним із напрямів їх підготовки до виховної діяльності, в цілому, яка, у свою чергу, є складовою системи професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності взагалі.

У довідковій літературі [9; 11] поняття “підготовка”, “професійна підготовка” подають у двох значеннях: підготовка як *процес* передачі майбутнім фахівцям відповідних знань та вмінь; підготовка як *результат* цього процесу – сукупність спеціальних знань, умінь, навичок, якостей, трудового досвіду і норм поведінки майбутнього фахівця, що забезпечують йому можливість успішної роботи у певній професійній галузі.

Ми поділяємо точку зору більшості вчених (О. Абдулліна, І. Богданова, О. Дубасенюк, Н. Конишева, Н. Кузьміна та ін.), які розглядають професійну підготовку майбутніх учителів як навчально-виховну діяльність, що передбачає надання студентам загальнопедагогічних та спеціальних знань, умінь і навичок, формування професійно значущих особистісних якостей і здібностей, а результатом цієї підготовки визначають *готовність* до педагогічної діяльності, яка свідчить про те, що майбутній учитель здатен на високому рівні виконувати свої професійні функції.

Отже, ми виходимо з того, що результатом професійно-педагогічної підготовки є готовність до педагогічної діяльності. Розкриємо суть цього поняття.

У тлумачних словниках [7; 9] поняття “готовність” визначається у двох аспектах: 1) згода, бажання виконувати діяльність, психологічне налаштування на що-небудь; 2) стан або властивість готового, при якому все зроблено; готового для чого-небудь. Готовність до будь-якої діяльності означає достатню розвинутість тих якостей (фізичних, психічних, інтелектуальних тощо), які необхідні для її виконання. Логічний аналіз цього поняття дає підстави визначити, що готовність до професійної діяльності як особистісна якість, сформована у процесі професійної підготовки, містить психологічну складову, яка потребує спеціального розгляду.

Питання готовності до будь-якої діяльності треба розглядати з точки зору врахування ролі мотивації у психічних процесах особистості. На це вказують переважно всі дослідники, які займалися дослідженням проблем

підготовки майбутніх учителів до професійної діяльності (І. Богданова, Н. Кузьміна, А. Линенко, Ю. Пелех та ін.). Ця готовність зумовлюється спрямованістю, позитивними ставленнями, потребами, інтересами, установками та іншими стійкими професійними мотивами у психологічних особливостях майбутнього фахівця.

Велике значення для розуміння психологічного аспекту готовності до професійної діяльності мають дослідження М. Дьяченка та Л. Кандилович [3]. Автори наголошують, що готовність – це первинна фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності. Надаючи характеристику професійно-психологічної готовності студентів до діяльності, вчені доводять, що крім готовності як тимчасового психічного стану, існує тривала готовність як стійка характеристика особистості. Тимчасова (ситуативна) психологічна готовність не є якістю особистості, це вибіркова прогнозуюча активність на стадії підготовки до діяльності, внутрішнє налаштування на певну поведінку, актуалізація та пристосування можливостей особистості для успішного виконання дій у цей момент. Тривала готовність – це стійка система професійно важливих якостей особистості, її досвід, знання, навички, уміння, що є необхідними для успішної діяльності у багатьох ситуаціях. Тимчасова готовність як психічний стан і тривала готовність як особистісна якість перебувають в єдності та взаємодіють у процесі діяльності, визначаючи її ефективність.

Психологічна складова готовності до професійної діяльності розглядається у тісному зв'язку з явищем установки. Д. Узнадзе зазначив, що готовність – така суттєва ознака установки, яка спостерігається у всіх випадках поведінкової активності суб'єкта [10]. Установка – це своєрідна форма спрямованості особистості, яка виникає у поєднанні двох умов: актуальності потреби особистості та ситуації її задоволення. Спрямованість є складним особистісним утворенням, в основі якого лежать потреби особистості, незадоволеність яких є мотивами поведінки людини. Стійкість спрямованості характеризується тривалістю та збереженням спонукань протягом життя, що пов'язується з емоційно-вольовими якостями особистості.

Передумовою професійного розвитку вчителя є педагогічна спрямованість, яка виражена у професійних установках. Вона полягає у стійкій мотивації вчителя, визначає стан його готовності до продуктивної педагогічної діяльності, дає змогу вчителю досягти високої результативності своєї праці. Досліджуючи проблему професійної підготовки майбутнього вчителя, О. Дубасенюк визначила, що педагогічна спрямованість є системоутворювальною властивістю і містить такі показники, як інтерес до педагогічної професії і виховної діяльності, який виявляється в усвідомленні своїх здібностей і характеру, мотивів вибору професії, у сформованій потребі виховувати та навчати дітей, потребі у самовдосконаленні власної особистості та діяльності [2, с. 11].

Ми поділяємо точку зору вчених (І. Богданова, Л. Кондрашова, Г. Петрова та ін.), які вважають, що психологічний аспект професійної готовності майбутнього вчителя має також відображати моральну характери-

стику педагога. Науковці висловлюють слушну думку про те, що глибоке засвоєння майбутнім учителем моральних принципів, здатність до самостійної моральної орієнтації – найважливіша умова його професійної придатності. Морально-психологічна готовність до педагогічної діяльності зумовлює стійке бажання займатися педагогічною працею, готовність діяти у педагогічних ситуаціях відповідно до моральних і професійних принципів, самостійно вирішувати навчально-виховні завдання.

Отже, на підставі аналізу наукових праць [1; 3–5] можна встановити, що психологічний аспект готовності майбутнього вчителя гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків може бути представлений такими компонентами, як:

1) мотиваційний – художньо-естетична спрямованість, позитивне ставлення до художньо-естетичної виховної діяльності, зацікавленість нею та інші стійкі професійні мотиви;

2) морально орієнтований – педагогічний такт, поєднання любові та поваги до дітей з педагогічною вимогливістю;

3) пізнавально-операційний – художня спрямованість розумових операцій, художнє та асоціативне мислення, ерудованість;

4) емоційно-вольовий – уміння регулювати власний емоційний стан та емоційний стан учнів у процесі спілкування з мистецтвом;

5) оцінювальний – здатність до самооцінювання власної художньо-естетичної діяльності, самокритичність, рефлексивні властивості;

6) мобілізаційно-налаштувальний – професійна мобільність, тобто здатність і готовність до змін, до швидкого перенесення знань, умінь з галузі гуманітарних наук у галузь мистецтва та навпаки.

Аналіз наукових праць дав змогу з'ясувати, що готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності як стійка характеристика його особистості, крім психологічної готовності, відображає необхідні професійні знання, відповідні вміння й навички. Високий рівень готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності характеризують також мовленнєві здібності та емпатія, здатність до імпровізації, самостійного створення комунікативних прийомів, прийняття рішень щодо конкретної ситуації професійного спілкування [8, с. 94].

У контексті нашого дослідження особливість виховної діяльності вчителя у процесі викладання гуманітарних дисциплін виявляється у її спрямованості, що зумовлена предметом цієї діяльності – художньо-естетичним вихованням школярів. Реалізація завдань художньо-естетичного виховання підлітків на предметах гуманітарного циклу вимагає готовності майбутніх учителів до цієї діяльності. На її формування і спрямовується процес художньо-естетичної підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю.

Суть підготовки майбутніх учителів гуманітарного профілю до художньо-естетичного виховання підлітків полягає в озброєнні студентів такими знаннями, вміннями і навичками, які даватимуть їм змогу успішно залучати школярів до цінностей художньо-естетичної культури у процесі

їх навчання гуманітарним наукам. Професійно-педагогічний аспект готовності студентів відображає інтегративну єдність культурно-історичних і художньо-естетичних знань та вміння застосовувати їх у практичній діяльності, знання особливостей психологічного розвитку підлітків і специфіку формування засобами різних видів мистецтв складових естетичної свідомості школярів підліткового віку, уміння аналізу й інтерпретації художніх образів, уміння встановлювати міжпредметні зв'язки гуманітарних наук і мистецтва, залучати художньо-естетичні знання та вміння учнів до змісту основного предмета, володіння технологіями художньо-естетичного виховання школярів.

Така підготовка вчителів дає змогу реалізувати підхід до художньо-естетичного виховання підлітків як до цілісного процесу, у якому беруть участь не тільки викладачі мистецтва, а й інші викладачі. Це є дуже важливим для виховання підлітків, особливо старших. Б. Неменський наголошував, що непоправно втрачаємо, ліквідуючи викладання мистецтва в старших класах, коли йде переорієнтація інтересів: бажання бути як усі змінюється бажанням усвідомити свою індивідуальність. Це вік, коли зливаються думки і почуття [6].

Ця проблема актуальна і для сучасної школи України. Але в умовах необхідності опанування великої кількості дисциплін і певної обмеженості обсягу навчальних годин уведення предметів мистецтва у старших класах не видається можливим. Виходом із цієї ситуації є використання ресурсів гуманітарних дисциплін. Інтеграція гуманітарних наук і мистецтва обґрунтована тим, що вони мають спільний об'єкт – людину у сфері її духовної, інтелектуальної, моральної, культурної та суспільної діяльності. Різниця полягає тільки в тому, що гуманітарні науки відображає людське буття в теоретичних знаннях, а мистецтво – у художніх образах. Крім того, повноцінне пізнання мистецтва передбачає наявність у людини певних знань у цій галузі. Оскільки мистецтвознавство як наука про мистецтво та естетика як наука про прекрасне належать до гуманітарних наук, їх інтегративне поєднання з іншими гуманітарними науками (історією, філософією, філологією, психологією, педагогікою тощо) цілком доцільне.

Переваги такого підходу полягають у тому, що, з одного боку, завдяки використанню творів мистецтва сприймання гуманітарних знань набуває емоційного забарвлення, що сприяє їх кращому засвоєнню. З іншого боку, ці знання допомагають дітям сприймати картину світу, що відображена у мистецтві, у цілісному вигляді. У процесі такого навчання учні набувають інтегративних знань, умінь, мобільності, які дають змогу швидко переносити знання й уміння з однієї галузі в іншу, що вирішує проблему інформаційної перевантаженості.

Висновки. Художньо-естетична підготовка майбутніх учителів гуманітарного профілю є важливою складовою їх професійної підготовки. Готовність студентів до художньо-естетичного виховання підлітків як результат означеної підготовки містить психологічну та професійно-педагогічну складові, які відображають мотиви, настанови, професійно значущі

якості, а також сукупність відповідних знань умінь, методів художньо-естетичної виховної діяльності.

Література

1. Богданова І.М. Педагогічні інновації в системі підготовки вчителя: кінець ХХ – початок ХХІ століття : монографія / І.М. Богданова. – Одеса : М.П. Черкасов, 2009. – 157 с.
2. Дубасенюк О.А. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності : монографія / О.А. Дубасенюк, Т.В. Семенюк, О.Є. Антонова ; Житомир. держ. пед. ун-т ім. І. Франка. – Житомир, 2003. – 192 с.
3. Дьяченко М.И. Готовность к деятельности в напряженных ситуациях: психологический аспект / М.И. Дьяченко, Л.А. Кандыбович, В.А. Пономаренко. – Минск : Изд-во университетское, 1985. – 207 с.
4. Кондрашова Л.В. Морально-психологічна готовність студента до вчительської діяльності / Л.В. Кондрашова. – К. : Вища шк., 1987. – 54 с.
5. Коньшева Н.М. Содержание и структура профессиональной готовности учителя к эстетическому воспитанию школьников / Н.М. Коньшева // Формирование личности учителя в системе высшего педагогического образования / [под. ред. В.А. Сластенина]. – М. : Педагогика, 1979. – С. 78–90.
6. Неменский Б.М. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания : Кн. для учителя / Б.М. Неменский. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М. : Просвещение, 1987. – 253 с.
7. Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка : 80 000 слов и фразеологических выражений / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова // Российская академия наук. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. – [4-е изд., доп.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
8. Прокопенко І.Ф. Педагогічна технологія : посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Х. : Основа, 1995. – 105 с.
9. Толковый словарь русского языка : в 4 т. / [под. ред. проф. Д.Н. Ушакова]. – М. : ТЕРРА, 1996.
10. Узнадзе Д.Н. Психология установки / Д.Н. Узнадзе. – СПб. : Питер, 2001. – 416 с.
11. Энциклопедия профессионального образования : в 3-х т. / [под ред. С.Я. Батышева]. – М., 1999. – Т. 3. – 488 с.

РЯБКО І.В.

АКСІОЛОГІЧНА ОСНОВА ЕТИКИ ДЕРЖАВНИХ СЛУЖБОВЦІВ

Професійна етика державних службовців, як і загальна етика, містить дві складові – деонтологічну, яка характеризує морально належну поведінку і, насамперед, моральний обов'язок державного службовця, та аксіологічну, яка розкриває моральні цінності професійної діяльності державного службовця. Практичне утвердження професійних цінностей залежить від їх інтерналізації (інтеріоризації) як морального обов'язку, що набуває значення професійного мотиву.

Мета статті – розглянути моральні цінності професійної діяльності державного службовця. Проаналізувати загальнолюдські, суспільні та професійні цінності у поведінці державного службовця. З'ясувати яким вимогам мають відповідати етичні цінності професійної діяльності державного службовця.

Цінності й мотиви професійної діяльності державного службовця, які характеризують його суб'єктивну орієнтацію, забезпечують включення в життя суспільства, визначаючи способи його діяльності та взаємодії з іншими людьми, а отже, характер і ступінь участі в розвитку суспільних відносин [3, с. 330]. Як інтегральні властивості особистості суб'єктивні орієнтації є стрижнем суб'єктивного світу особистості. Вони виявляються у будь-якій дії. Але найбільш повний вияв вони знаходять у моральних діях,